

Derleme Makalesi • Review Article

Liderler ve Rejimlerin Ülkelerin Dış Politika Strateji ve Pratiklerine Etkisi

The Influence of Leaders and Regimes on Countries' Foreign Policy Strategies and Practices

Murat ŞENGÖZ*

Dr., Serbest Araştırmacı, Ankara/TÜRKİYE. ORCID: 0000-0001-6597-0161

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 01.10.2024

Kabul tarihi: 21.12.2024

Anahtar Kelimeler: Liderlerin Etkisi, Rejim Tipleri, İç Dinamikler, Dış Politika.

ÖZET

Bu çalışma, uluslararası ilişkilerde devletlerin dış politika davranışlarını belirlemede liderlerin ve rejimlerin etkisini ele alır. Devletlerin dış politika kararları, genellikle bu devletleri yöneten liderlerin kişisel özellikleri, psikolojik profilleri ve rejimlerin yapısal özellikleri tarafından şekillendirilir. Çalışma, liderlerin ve rejimlerin dış politika üzerindeki etkilerini, derin devlet ve iç dinamiklerin rolünü inceleyerek, mevcut uluslararası ilişkiler teorilerine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bulgular, liderlerin risk alma eğilimleri, ideolojik inançları ve psikolojik motivasyonlarının dış politika kararlarını nasıl etkilediğini göstermektedir. Ayrıca, rejim tiplerinin, dış politika kararlarının şeffaflığı ve risk düzeyini nasıl etkilediği üzerinde durulmuştur. Derin devlet ve iç dinamikler, devletlerin dış politika stratejilerini önemli ölçüde etkileyebilir ve bu yapıların rolü, devletlerin uluslararası ilişkilerdeki davranışlarını anlamada kritik bir öneme sahiptir. Çalışma, liderlerin psikolojik profillerinin, derin devletin rolünün ve iç dinamiklerin dış politika üzerindeki etkilerini daha derinlemesine incelemenin gerekliliğini vurgular ve uluslararası ilişkiler teorilerinin bu faktörleri daha kapsamlı bir şekilde ele alması gerektiğini belirtir.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 01.10.2024

Accepted: 21.12.2024

Keywords: Influence of Leaders, Regime Types, Internal Dynamics, Foreign Policy.

ABSTRACT

This study examines the influence of leaders and regimes in shaping states' foreign policy behaviors in international relations. The foreign policy decisions of states are typically influenced by the personal characteristics, psychological profiles, and structural features of the regimes governing these states. The study aims to contribute to existing international relations theories by exploring the effects of leaders and regimes on foreign policy, considering the roles of the deep state and internal dynamics. The findings illustrate how leaders' risk-taking tendencies, ideological beliefs, and psychological motivations impact foreign policy decisions. Additionally, the study focuses on how regime types affect the transparency and risk levels of foreign policy decisions. The deep state and internal dynamics can significantly influence states' foreign policy strategies, and understanding the roles of these structures is critical for comprehending states' behaviors in international relations. The study emphasizes the need for a deeper examination of the psychological profiles of leaders, the role of the deep state, and internal dynamics on foreign policy, and

* Sorumlu yazar / Corresponding Author.

e-posta: muratsengoz74@gmail.com.

Atif: Şengöz, M. (2024). Liderler ve Rejimlerin Ülkelerin Dış Politika Strateji ve Pratiklerine Etkisi, *Journal of Economics and Political Sciences*, 4(2), 107-120

suggests that international relations theories should address these factors more comprehensively.

1. Giriş

Uluslararası ilişkiler teorileri, devletleri genellikle homojen ve rasyonel aktörler olarak ele alır. Bu yaklaşımlar, devletlerin uluslararası arenada çıkarlarını maksimize etmeye çalıştığını ve güç ile güvenlik arayışında olduğunu varsayar (Waltz, 1979). Realizm ve neorealizm teorileri, devletlerin güç arayışını ve güvenlik önceliklerini ön planda tutarak, uluslararası sistemin anarşik doğası içinde hayatta kalma mücadelesi verdiklerini savunur. Ancak, bu teoriler devletlerin iç dinamiklerini ve liderlerin, rejimlerin dış politika üzerindeki etkilerini büyük ölçüde göz ardı eder. Bu bağlamda, Christopher Hill, Valerie Hudson, Harold ve Margaret Sprout gibi önemli isimlerin çalışmaları, dış politika analizine önemli katkılarda bulunmaktadır (Hudson, 2005; Sprout ve Sprout, 1957). Bu yaklaşım, devletlerin davranışlarını sadece sistemik ve rasyonel faktörlerle açıklama eğilimindedir, liderlerin kişisel özelliklerini ve rejimlerin yapısal özelliklerini dışarıda bırakır.

Bu monolitik yaklaşım, devletleri tek tip ve homojen aktörler olarak görür, oysa pratikte devletlerin dış politika kararları, iç dinamikler ve liderlerin bireysel özellikleri tarafından şekillendirilir. Monolitik kavramı, devletleri bir bütün olarak görme eğiliminde olup, devlet içindeki farklı aktörlerin ve dinamiklerin rolünü göz ardı eder. Bu nedenle, liderlerin psikolojik profilleri ve iç politik dinamiklerinin analizi, devletlerin dış politika kararlarını daha iyi anlamak için gereklidir (Hermann, 2001a; Svobik, 2012). Monolitik yaklaşımlar, devletlerin içsel çeşitliliğini ve liderlerin kişisel etkilerini yeterince hesaba katmadığı için, dış politika yapımında gerçekçi bir anlayış sunma noktasında yetersiz kalabilir.

Uluslararası ilişkiler teorilerinde, realist ve neorealist yaklaşımlar, devletlerin uluslararası arenada güç arayışı ve güvenlik önceliklerine odaklanarak hareket ettiğini savunur. Bu yaklaşımlar, devletleri rasyonel aktörler olarak kabul eder ve uluslararası sistemin anarşik yapısı içinde hayatta kalma

mücadelesi verdiklerini öne sürer (Waltz, 1979). Realist teoriye göre, devletler güç dengesini sağlamak ve güvenliklerini garanti altına almak için ittifaklar kurar ve stratejik hamleler yaparlar (Morgenthau, 1948). Neorealizm ise, devletlerin davranışlarını uluslararası sistemin yapısal özellikleriyle açıklar ve devletlerin iç politik dinamiklerini büyük ölçüde göz ardı eder.

Öte yandan, liberalizm teorisi, devletler arası işbirliğini ve demokratik barış teorisini vurgular. Liberalizme göre, demokratik rejimler barışçıl dış politikalar izler ve uluslararası işbirliğine daha yatkındır (Doyle, 1986). Ancak, liberalizm teorisi, demokratik devletlerin içsel uyum ve işbirliği kapasitelerini değerlendirirken, liderlerin dış politika üzerindeki kişisel etkilerini yeterince göz önünde bulundurmaz (Putnam, 1988). Bu nedenle, liberalizm teorisi de monolitik bir bakış açısına sahip olabilir, çünkü devletlerin içsel çeşitliliği ve liderlerin kişisel etkileri yeterince değerlendirilmeyebilir.

Bu makalede, uluslararası ilişkilerde liderlerin ve rejimlerin rolünü ve devlet aklının nasıl bu aktörler tarafından belirlendiği incelenecektir. Liderlerin kişisel özellikleri, psikolojik profilleri ve rejimlerin yapısal özellikleri, dış politika yapımında önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, Max Weber'in karizmatik liderlik teorisi, karizmatik liderlerin dış politika kararlarında belirleyici bir rol oynayabileceğini belirtir (Weber, 1947). Ayrıca, otoriter rejimlerde dış politika kararları genellikle dar bir elit çevrenin kontrolünde olur ve bu durum, dış politika stratejilerini etkileyebilir (Geddes, 1999). Demokratik rejimlerde ise liderler, kamuoyunun ve demokratik kurumların denetimi altında hareket eder, bu da dış politika kararlarını daha şeffaf ve hesap verebilir hale getirebilir (Putnam, 1988).

Liderlerin kişisel özellikleri ve psikolojik profilleri, dış politika yapımında kritik bir rol oynar. Bu bağlamda, liderlerin risk alma eğilimleri, ideolojik inançları ve kişisel motivasyonları gibi unsurlar, dış politika

stratejilerini doğrudan etkileyebilir (Hermann, 1980; Gaddis, 2005). Aynı şekilde, rejimlerin yapısal özellikleri de devletlerin dış politika davranışlarını şekillendiren önemli bir faktördür. Demokratik, otoriter ve melez rejimlerin her biri, dış politika yapımında farklı yaklaşımlar ve stratejiler benimser.

Bu bağlamda, uluslararası ilişkilerdeki lider ve rejim etkisini derinlemesine analiz etmek, devlet davranışlarını anlamada kritik bir öneme sahiptir. Bu analiz, literatürdeki derin devlet kavramının da dahil edilmesiyle daha kapsamlı hale getirilebilir (Cohen, 2004; Rodrik, 2011). Bu analiz, devletlerin dış politika tercihlerinde liderlerin ve rejimlerin nasıl etkili olduğunu ve bu etkilerin uluslararası sistemdeki davranışlarını nasıl şekillendirdiğini anlamamıza yardımcı olacaktır. Ayrıca, liderlerin kişisel özellikleri ve rejimlerin yapısal özelliklerinin uluslararası ilişkiler teorilerine nasıl entegre edilebileceğini incelemek, bu teorilerin daha kapsamlı ve gerçekçi bir şekilde değerlendirilmesini sağlayabilir. Monolitik yaklaşımların ötesine geçerek, devletlerin içsel çeşitliliği ve liderlerin kişisel etkileri üzerinde yoğunlaşmak, uluslararası ilişkilerde daha derinlemesine bir anlayış sunacaktır. Bu çalışma, devletlerin dış politika stratejilerini ve uluslararası ilişkilerdeki rolünü daha iyi anlamak için gerekli teorik ve ampirik temeli sunacaktır.

2. Lider ve Rejim Merkezli Yaklaşımlar

Lider ve rejim merkezli yaklaşımlar, dış politika yapımında liderlerin ve rejimlerin rolünü ön plana çıkarır. Bu yaklaşımlar, devletlerin dış politika kararlarının, devletleri yöneten liderlerin kişisel özellikleri ve rejimlerin yapısal özellikleri tarafından şekillendirildiğini savunur. Karizmatik liderlerin, dış politika kararlarında belirleyici bir etkiye sahip olduğu bilinmektedir (Weber, 1947). Bu liderler, kişisel karizmaları ve güçlü liderlik özellikleri sayesinde kitleleri ve elitleri etkileyebilir ve dış politika stratejilerini belirleyebilir.

Otoriter rejimlerde ise dış politika kararları genellikle dar bir elit çevrenin kontrolündedir. Bu rejimlerde liderler, kamuoyunun baskısından büyük ölçüde bağımsızdır ve dış politika kararlarını daha özgürce alabilirler

(Geddes, 1999). Otoriter liderler, dış politika kararlarında daha riskli ve saldırgan bir yaklaşım benimseyebilirler. Demokratik rejimlerde ise liderler, kamuoyunun ve demokratik kurumların denetimi altında hareket eder. Bu durum, demokratik liderlerin dış politika kararlarında daha temkinli ve hesap verebilir olmalarına yol açar (Putnam, 1988).

Liderlerin Etkisi: Liderlerin kişisel özellikleri ve psikolojik profilleri, dış politika yapımında önemli rol oynar. Hermann (1980), liderlerin kişilik özelliklerinin ve bireysel farklılıklarının, dış politika tercihlerini nasıl şekillendirdiğini incelemiştir. Liderlerin risk alma eğilimleri, ideolojik inançları ve psikolojik motivasyonları, dış politika kararlarında belirleyici olabilir (Hermann, 2001a). Tarihsel örnekler, liderlerin dış politika üzerindeki etkisini açıkça göstermektedir. Winston Churchill'in kararlılığı ve liderlik özellikleri, İkinci Dünya Savaşı sırasında Britanya'nın direnişini şekillendirmiştir (Roberts, 2003). Adolf Hitler'in ideolojik takıntıları ve saldırgan dış politikası, Avrupa'yı savaşa sürüklemiştir (Kershaw, 1998). Franklin D. Roosevelt'in pragmatizmi ve diplomatik becerileri ise Amerika Birleşik Devletleri'ni küresel bir lider konumuna taşımıştır (Burns, 1956).

Rejim Tiplerinin Etkisi: Rejim tipleri, dış politika yapımında önemli farklılıklara yol açar. Demokratik rejimlerde, dış politika kararları genellikle daha şeffaf ve kamuoyunun denetimi altındadır (Russett, 1993). Demokratik liderler, seçmenlerin ve medya gibi demokratik denetim mekanizmalarının baskısı altında karar alırlar. Bu durum, demokratik rejimlerin dış politika yapımında daha temkinli ve işbirlikçi bir yaklaşım benimsemelerine yol açar (Owen, 1994). Otoriter rejimlerde ise dış politika kararları genellikle dar bir elit çevrenin kontrolündedir. Bu rejimlerde liderler, kamuoyunun baskısından büyük ölçüde bağımsızdır ve dış politika kararlarını daha özgürce alabilirler (Bueno de Mesquita vd., 2003). Bu durum, otoriter rejimlerin daha riskli ve saldırgan dış politikalar benimsemesine yol açabilir (Weeks, 2012). Melez rejimlerde ise dış politika yapımında hem demokratik hem de otoriter unsurlar bir

arada bulunur. Bu rejimlerde, dış politika kararları genellikle karmaşık ve öngörülemez olabilir (Levitsky ve Way, 2010).

3. Liderler ve Rejimlerin Dış Politika Üzerindeki Etkisi

Dış politika kararları, bir devletin uluslararası arenada nasıl hareket edeceğini belirleyen kritik süreçlerdir ve bu süreçler, devletin iç yapısından, liderlerin kişisel özelliklerinden ve rejimin doğasından büyük ölçüde etkilenir. Demokratik ve otoriter sistemlerde liderlerin ve rejimlerin dış politika üzerindeki etkisi önemli farklılıklar gösterir. Demokratik rejimlerde liderler, kamuoyu baskısı, medya etkisi ve demokratik kurumların denetimi altında karar alırken, otoriter rejimlerde liderler daha merkezî ve bağımsız bir şekilde hareket edebilirler. Bu bölümde, demokratik ve otoriter rejimlerde dış politika karar alma süreçlerinin nasıl şekillendiği ve bu süreçlerde liderlerin, kamuoyunun ve stratejik kültürün rolü incelenecektir. Bu analiz, demokratik ve otoriter sistemlerin dış politika stratejilerinin temellerini ve bu stratejilerin uluslararası ilişkiler üzerindeki etkilerini anlamamıza yardımcı olacaktır.

Demokratik Sistemlerde Karar Alma:

Demokratik sistemlerde liderlerin ve kamuoyunun dış politika kararları üzerindeki etkisi büyüktür. Demokratik rejimlerde, dış politika kararları genellikle şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkesine göre şekillenir. Demokratik liderler, seçimler ve kamuoyu baskıları altında hareket ederler. Bu bağlamda, kamuoyu, medya ve demokratik kurumlar liderlerin karar alma süreçlerini önemli ölçüde etkiler (Fearon, 1994). Kamuoyunun ve medya organlarının etkisi, liderlerin dış politika stratejilerini daha dikkatli ve öngörülür bir şekilde belirlemelerine neden olabilir. Bu etki, demokratik devletlerin genellikle daha temkinli ve işbirlikçi dış politikalar benimsemelerine yol açar (Putnam, 1988).

Örneğin, ABD’de dış politika yapımı, Başkan’ın yetkileri ve Kongre’nin onayı arasında bir dengeye dayanır. Başkanlar, seçim kampanyalarında verdikleri sözler ve seçim dönemi vaatleri doğrultusunda hareket etmek zorundadır. Ayrıca, kamuoyu ve

medyanın baskısı, başkanların dış politika kararlarını daha dikkatli ve hesap verebilir bir şekilde almasına neden olur. Başkanların kamuoyunu bilgilendirme ve meşruiyet sağlama çabaları, dış politika stratejilerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynar.

Otoriter Sistemlerde Karar Alma: Otoriter rejimlerde ise dış politika kararları genellikle dar bir elit çevrenin kontrolündedir. Bu tür rejimlerde liderler, kamuoyunun baskısından büyük ölçüde bağımsızdırlar ve bu durum, liderlerin dış politika kararlarını daha özgürce almalarına olanak tanır (Svolik, 2012). Otoriter liderler, iç politik istikrarı sağlamak ve rejimlerinin güvenliğini korumak için daha riskli ve agresif dış politikalar benimseyebilirler. Bu durum, otoriter rejimlerin genellikle daha saldırgan ve riskli dış politikalar izlemelerine neden olabilir.

Otoriter liderler, karar alırken genellikle dar bir elit grubunun görüşlerini dikkate alır ve kamuoyunun desteğinden bağımsız hareket edebilirler. Bu, liderlerin daha cesur ve yüksek riskli dış politika stratejileri geliştirmelerine imkân tanır (Svolik, 2012). Örneğin, Vladimir Putin’in Rusya’da uyguladığı dış politika, hem iç politik denetim hem de uluslararası alandaki agresif stratejilerle belirginleşmiştir (Mankoff, 2012).

Stratejik Kültür ve Devlet Aklı: Stratejik kültür ve ulusal kimlik, devletlerin dış politika tercihlerini şekillendirir. Stratejik kültür, bir devletin tarihsel deneyimleri, coğrafi konumu ve toplumsal değerleri tarafından şekillenen dış politika yapma tarzıdır. Bu kültür, devletlerin dış politika tercihlerini belirlerken, liderlerin ideolojik perspektifleri ve kişisel inançlarıyla da etkileşim halindedir.

Stratejik kültür, devletlerin dış politikada hangi stratejileri benimsediklerini ve hangi öncelikleri öne çıkardıklarını belirler. Örneğin, Çin’in dış politikası, tarihi Çin Merkezî İmparatorluğu’nun egemenlik ve toprak bütünlüğü anlayışından etkilenirken, ABD’nin dış politikası daha çok uluslararası liderlik ve demokratik değerlerin yayılması üzerine odaklanır (Shambaugh, 2016).

4. Demokratik Kurumların ve Otokratik Rejimlerin Ülkelerin Karar Alma Refleksleri Üzerindeki Etkileri

Demokratik kurumların işleyişi ve otokratik rejimler, dış politika yapımında önemli etkiler yaratır ve bu iki yaklaşım arasında belirgin farklar bulunmaktadır. Demokratik rejimlerde, dış politika kararları genellikle geniş bir kamu denetimi ve çeşitli demokratik kurumların etkisi altındadır. Demokratik kurumlar, şeffaflık, hesap verebilirlik ve kamuoyunun bilgiye erişimini garanti eder. Bu süreçte, seçimler, yasama organları, medya ve sivil toplum kuruluşları önemli rol oynar. Kamuoyu baskısı ve demokratik denetim mekanizmaları, liderlerin daha temkinli ve işbirlikçi dış politika stratejileri benimsemelerine neden olabilir (Putnam, 1988). Demokratik kurumlar dış politika yapımını şu şekilde etkiler:

Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik: Demokratik rejimlerde dış politika kararlarının şeffaflığı ve hesap verebilirliği sağlanır. Kamuoyunun ve medya organlarının kararlar üzerindeki etkisi, liderleri daha dikkatli ve hesap verebilir hareket etmeye zorlar (Russett, 1993).

İçsel Denetim Mekanizmaları: Parlamento ve diğer denetim organları, dış politika kararlarını inceleme ve denetleme yetkisine sahiptir. Bu, dış politika stratejilerinin geniş bir tartışma ve müzakere sürecinden geçmesini sağlar (Owen, 1994).

Seçmen Baskısı: Seçim dönemlerinde, kamuoyunun dış politika konusunda gösterdiği ilgi ve tepki, liderlerin karar alma süreçlerini etkileyebilir. Seçmenlerin dış politika performansı üzerindeki etkisi, liderlerin kararlarında daha dikkatli olmalarını teşvik eder.

Diğer taraftan *otokratik rejimler* ise, dış politika yapımında büyük ölçüde tek bir liderin egemen olduğu rejimlerdir. Bu tür rejimlerde, karar alma süreçlerinde liderin geniş bir özgürlüğü vardır ve genellikle kamuoyu baskısından bağımsız hareket eder. Otokratik rejimlerinin dış politika kararları genellikle liderin kişisel görüş ve hedefleri doğrultusunda şekillenir. Bu durum, bazı avantajlar ve riskler doğurur (Geddes, 1999).

Otokratik rejimlerinin dış politika üzerindeki etkileri şu şekilde sıralanabilir:

Merkezi Kontrol: Dış politika kararları, dar bir elit çevrenin yerine tek bir liderin kontrolünde şekillenir. Bu, hızlı ve kesin karar alma yeteneği sağlasa da, liderin kişisel ideolojileri ve hedefleri doğrultusunda riskli ve agresif politikalara yol açabilir (Weeks, 2012).

Kamuoyu Baskısının Azlığı: Otokratik rejimlerinde, kamuoyu baskısı ve demokratik denetim mekanizmalarının eksikliği, liderlerin daha özgür ve bazen hesap verebilirlikten uzak kararlar almasına neden olabilir. Bu durum, dış politikada daha iddialı ve riskli stratejilere yol açabilir (Bueno de Mesquita vd., 2003).

Kişisel İhtiraslar: Otokratik rejimlerinde liderlerin kişisel ihtirasları ve ideolojik takıntıları, dış politika stratejilerini önemli ölçüde etkileyebilir. Liderin kişisel motivasyonları, devletin dış politikalarının şekillenmesinde belirleyici bir rol oynar (Hermann, 2001a).

Bu bahiste denilebilir ki, kurumsallaşmış demokratik bir işleyişe sahip devletlerle otokratik rejimler arasında dış politika yapımında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu kapsamda demokratik sistemlerdeki denetim ve şeffaflık, dış politika kararlarını genellikle daha rasyonel, uluslararası işbirliğine açık, yapıcı, halkın menfaatlerini gözetken bir pratiğe oturtur. Bunun yanında otokratik rejimlerde ise dış politika münhasıran iç politikanın bir uzantısı veyahut algı yönetimi aracıdır. Bu sebeple demokratik olmayan rejimlerde dış politika kuşkusuz rasyonel olmak ve halkın kısa ve uzun vadeli menfaatlerini gözetmekten ziyade, ülkeyi halihazırda yönetmekte olanların kişisel vizyon ve çıkarları nispeti ve istikametinde gelişir.

5. Küresel İlişkilerde Liderlik ve Rejimlerin Dış Politika Üzerindeki Etkileri

Bu bölümde, Amerika Birleşik Devletleri, Rusya, Çin, Birleşik Krallık, İran ve İsrail örnekleri üzerinden liderlerin ve rejimlerin dış politika üzerindeki etkileri detaylandırılacaktır. Bu vaka analizleri,

liderlerin kişisel özelliklerinin, rejimlerin yapısal özelliklerinin ve stratejik tercihlerinin dış politika kararlarını nasıl şekillendirdiğini ortaya koyarak, uluslararası ilişkilerdeki dinamikleri anlamada derinlemesine bir bakış açısı sağlar.

Amerika Birleşik Devletleri: ABD'nin dış politika yapımında başkanlık sistemi ve liderlerin kişisel etkisi belirleyici bir rol oynamaktadır. Başkanlık sisteminin getirdiği güçlü yürütme yetkisi, başkanların uluslararası ilişkilerde önemli stratejik kararlar almalarını ve ülkenin dış politika yönelimlerini şekillendirmelerini sağlar. Liderlerin kişisel inançları, ideolojik yönelimleri ve yönetim tarzları, ülkenin uluslararası stratejik hedeflerini belirlemede kritik bir etkiye sahiptir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde cumhuriyetçi ve demokrat başkanların farklı dış politika yaklaşımları, ülkenin uluslararası arenadaki stratejik yönelimlerini önemli ölçüde etkilemiştir. Cumhuriyetçi başkanlar genellikle daha müdahaleci ve askeri odaklı politikaları benimserken, bu stratejiler ulusal güvenliği ve stratejik hedefleri ön planda tutar. Bu tür başkanların dış politika stratejileri, sıklıkla yüksek riskli ve güçlü askeri varlıkları içerir. Demokrat başkanlar ise genellikle daha diplomatik ve çok taraflı bir yaklaşımı tercih eder, uluslararası iş birliği ve diplomasi yoluyla sorunları çözmeye çalışırlar. Bu stratejiler, genellikle uluslararası normlar ve insan hakları gibi değerleri ön planda tutar (Daalder ve Lindsay, 2003; Ikenberry, 2009).

Amerika Birleşik Devletleri'nin dış politika kararları, başkanların ideolojik yönelimleri ve ülkenin tarihsel değerleriyle şekillenir. Başkanların liderlik tarzları ve stratejik vizyonları, ülkenin uluslararası ilişkilerdeki stratejilerini belirleyerek, küresel düzeyde etkili bir rol oynamasına olanak tanır. Bu durum, hem kadim değerlerin hem de modern stratejik düşüncenin bir birleşimi olarak değerlendirilebilir. Başkanların kişisel ideolojileri ve ülkenin tarihsel değerleri, uluslararası ilişkilerdeki stratejik kararları etkileyerek, ABD'nin küresel rolünü ve etkisini yönlendirmektedir.

Rusya: Vladimir Putin'in Rusya'daki liderliği, ülkenin dış politika stratejilerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Putin'in otoriter yönetim tarzı, Rusya'nın uluslararası arenadaki davranışlarını ve stratejik tercihlerini doğrudan etkilemiştir (Mankoff, 2012). Özellikle, Putin'in Kırım'ı ilhak etmesi, Ukrayna'yı işgal girişimi, eski Sovyet coğrafyası üzerinde benimsediği egemen ve nüfuz eden güce dayalı dış politikaları ve Suriye'deki askeri müdahaleleri, Rusya'nın dış politika stratejilerinin agresif ve riskli yönlerini ortaya koymaktadır.

Putin'in dış politika kararları, büyük ölçüde kişisel görüşleri ve stratejik hedefleri tarafından şekillendirilmiştir. Otoriter yönetim biçimi, kamuoyunun ve demokratik denetim mekanizmalarının etkisinden büyük ölçüde bağımsız bir şekilde dış politika kararlarını alma yeteneği sağlar. Bu durum, Rusya'nın uluslararası ilişkilerde daha saldırgan bir tutum benimsemesine ve küresel stratejik hedeflere ulaşma çabalarına neden olmuştur. Putin'in liderliği, Rusya'nın uluslararası alandaki askeri ve diplomatik stratejilerini belirleyerek ülkenin büyük güç olma hedefini desteklemiştir.

Çin Halk Cumhuriyeti: Çin'in dış politika yapımında Çin Komünist Partisi'nin yapısı ve Xi Jinping'in liderlik tarzı belirleyicidir. Xi Jinping'in liderliği altında, Çin'in dış politika stratejileri daha agresif ve geniş kapsamlı hale gelmiştir. Xi Jinping'in liderlik tarzı, Çin'in Güney Çin Denizi'nde genişleyen askeri varlığı ve bölgesel etkisini artırma stratejilerini içermektedir (Shambaugh, 2016).

Xi Jinping'in ideolojik perspektifleri ve liderlik tarzı, Çin'in dış politika stratejilerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Xi Jinping'in stratejik vizyonu, Çin'in uluslararası alandaki etkisini artırma ve bölgesel hegemonya arayışını güçlendirme amacını taşımaktadır. Çin'in dış politika kararları, Xi Jinping'in kişisel inançları, ideolojik hedefleri ve ulusal stratejik çıkarlarla uyumlu olarak şekillenmiştir. Xi Jinping'in liderliği, Çin'in uluslararası stratejik hedeflerine ulaşma çabalarını destekleyerek ülkenin küresel rolünü güçlendirmiştir.

İran: İran'ın dış politika yapımında dini liderlerin ve teokratik rejimin etkisi belirleyicidir. İran'ın dini lideri Ayetullah Ali Hamaney'in ideolojik duruşu ve teokratik rejimin yapısı, ülkenin dış politika stratejilerini derinlemesine etkilemektedir (Takeyh, 2009). İran'ın dış politikası, İslam Devrimi'nin ideallerini yayma ve Şii nüfuzunu artırma amacıyla şekillenmiştir. Bu ideolojik hedefler, İran'ın bölgedeki faaliyetlerini ve stratejik tercihlerinin temelini oluşturmaktadır. Örneğin, İran'ın Suriye'deki askeri müdahalesi, Yemen'deki Husi hareketine verdiği destek ve Lübnan'daki Hizbullah'a olan yardımları, İran'ın dış politika stratejilerinin ideolojik ve dini hedeflere dayandığını göstermektedir. Hamaney'in liderliği, İran'ın dış politikasını şekillendirirken, rejimin teokratik yapısı bu kararların uygulanmasında belirleyici bir rol oynamaktadır.

Birleşik Krallık: Birleşik Krallık, İngiltere, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda'nın bir araya gelmesiyle oluşan bir ülke birlikteliğidir. Bu yapı, Birleşik Krallık'ın dış politika kararlarını etkileyen önemli bir faktördür çünkü her bölgenin kendi iç dinamikleri ve öncelikleri, ulusal dış politika stratejilerini şekillendirebilir. Birleşik Krallık'ın dış politikası, tarihi kolonyal mirası ve küresel bir güç olma hedefi doğrultusunda biçimlenmiştir (Dunne, 2008). Bu bakımdan Birleşik Krallık'ın dış politikası, İngiltere'nin tarihsel ve stratejik rolü ile yakından ilişkilidir. Kolonyal geçmiş, Birleşik Krallık'ın uluslararası ilişkilerdeki rolünü, geniş bir etki alanına sahip olma şeklinde şekillendirmiştir. Bu bağlamda, Birleşik Krallık'ın uluslararası stratejilerinde hem iç politika dinamikleri hem de dış politika hedefleri önemli bir rol oynamaktadır. Birleşik Krallık'ın uluslararası ilişkilerdeki etkisini genişleten bir diğer unsur ise Commonwealth'tir. Commonwealth, Birleşik Krallık'ın eski kolonilerinin ve bazı bağımsız devletlerin oluşturduğu bir uluslararası birliktir. Bu organizasyon, üye ülkeler arasında ekonomik ve kültürel ilişkileri teşvik eder ve Birleşik Krallık'ın küresel etki alanını genişletir. Bu bağlamda, Commonwealth ülkeleriyle olan ilişkiler, Birleşik Krallık'ın dış politika stratejilerini güçlendiren bir platform olarak işlev görür.

Bu izahattan mütevellit Birleşik Krallık'ın dış politika yapımında parlamenter sistemin ve başbakanın liderliğinin etkisinin önemli olduğu söylenebilir. Bu bakımdan Birleşik Krallık'ın dış politika stratejileri, tarihsel olarak kolonyal miras ve küresel güç olma hedefine dayanmaktadır (Dunne, 2008). Bu bağlamda, Kralın ve istihbarat ile silahlı kuvvetlerin dış politika üzerindeki etkisi, ulusal stratejilerin şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Kralın bu süreçteki etkisi, hem istihbarat birimlerinin hem de askeri kuvvetlerin uluslararası stratejilerin belirlenmesinde tarihsel ve ontolojik olarak kadim devlet aklını temsil etmeleri noktasında nasıl etkili olabileceğini göstermesi bakımından kayda değerdir. Bu noktada alınan dış politik konularda benimsenen müdahaleci ve kategorik ve üstüncü bir uluslararası düzeni destekleyen yaklaşımlar Birleşik Krallık'ın dış politikası, tarihsel bağları ve sahip olduğu mevcut uluslararası ilişkiler ağını yansıtmaktadır. Bu durum, Kral ile askeri ve istihbarat kurumlarının, başbakanın politikaları üzerindeki belirleyici etkisini açıkça ortaya koymaktadır.

İsrail: İsrail'in dış politika yapımında, başbakanın liderliği ve koalisyon hükümetlerinin dinamikleri önemli bir rol oynamaktadır. Bu noktada Benjamin Netanyahu'nun benimsediği liderlik tarzı, İsrail'in dış politika stratejilerini büyük ölçüde etkilemektedir. Netanyahu'nun sert güvenlik politikaları ve Filistin, İran gibi bölgesel aktörlere karşı izlediği stratejiler, İsrail'in bölgesel stratejilerini belirlemiştir (Makovsky ve Ross, 2019). Netanyahu'nun ideolojik duruşu ve güvenlik öncelikleri, İsrail'in dış politika kararlarını şekillendirirken, koalisyon hükümetlerinin yapısı da bu kararların alınmasında etkili olmuştur. Netanyahu'nun liderliği, dini inanç algıları ve küresel bağlantılar gibi ezoterik faktörlerin de etkisiyle şekillenmiştir. İsrail'in dış politikası, güvenlik tehditlerine karşı sert önlemler alma, ABD ile güçlü ittifaklar kurma ve bölgesel nüfuzunu genişletme stratejileri üzerine kuruludur. Bu kapsamda, Netanyahu'nun otoriter ve ezoterik inançlara dayalı liderliği, özellikle bölgesel güvenlik kaygıları ve uluslararası stratejik ittifaklar

dikkate alındığında, stratejik hedeflerin gerçekleştirilmesinde belirleyici bir rol oynamıştır.

Bu bahiste denilebilir ki, İsrail'in dış politika stratejileri rasyonaliteden ziyade, dini inançların ve kadim öğretilerin bir yansıması olarak değerlendirilmelidir. Bu kapsamda İsrail'in stratejik hedefleri, Eski Ahit ve dini öğretilerle uyumlu olarak apokaliptik bir yaklaşımla güvenlik tehditlerine karşı sert önlemler alma eğilimini yansıtmaktadır. Burada, "apokaliptik" terimi, Yunanca kökenli "apokalypsis" kelimesinden türemiştir ve "açığa çıkarma" veya "vahiy" anlamlarına gelir. Günümüzde ise genellikle kıyamet, dünyanın sonu ya da büyük felaketlerle ilgili durumları tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu noktada, apokaliptik senaryolar, büyük yıkımlar, insanlığın yok oluşu ya da medeniyetin çöküşü gibi karanlık ve ürkütücü olayları ifade eder. Bu tür temalar genellikle edebiyat, sinema ve diğer sanat türlerinde dünyanın sonu ya da büyük bir felaketin yaşandığı durumları betimlemek için kullanılmıştır (Collins, 2000; Murphy, 2012; Friedman, 2016; Johnson, 2018; Berkowitz, 2021). Örneğin, bir "apokaliptik film" denildiğinde, bu filmde büyük bir felaketin ya da kıyamet sonrasındaki bir dünyanın anlatıldığı anlaşılır.

6. Dış Politik ve Tarih: Hanedanlıkların ve Dini Oluşumların Rolü

Uluslararası ilişkilerde devletlerin rolü, yalnızca modern yapılar ve siyasi liderlerle sınırlı değildir; tarihteki hanedanlıklar, aileler ve dini oluşumlar da devletlerin dış politika stratejilerini ve uluslararası ilişkilerdeki davranışlarını önemli ölçüde etkilemiştir. Tarih boyunca, birçok devletin dış politika ve uluslararası ilişkiler stratejileri, hanedanlıkların ve kraliyet ailelerinin etkisi altında şekillenmiştir. Habsburg Hanedanlığı, bu bağlamda önemli bir örnek teşkil etmektedir. 15. ve 16. yüzyıllarda Avrupa'nın en güçlü hanedanlarından biri olan Habsburglar, geniş bir toprak yelpazesi ve çok sayıda krallığı denetimlerinde tutmuşlardır. Habsburgların evlilik stratejileri, Avrupa'nın siyasi haritasını şekillendirmiş ve çeşitli ülkeler arasındaki güç dengelerini etkilemiştir (Kamen, 2005). Habsburglar'ın

Avrupa'daki etkisi, uluslararası ilişkilerde stratejik ittifaklar ve çatışmaların yönetiminde belirleyici bir rol oynamıştır.

İngiltere'de ise Tudor Hanedanlığı, özellikle Henry VIII ve Elizabeth I dönemlerinde, devlet politikalarının şekillenmesinde büyük bir etkiye sahipti. Tudor ailesinin uluslararası ilişkilerdeki stratejik manevraları, İngiltere'nin Avrupa'daki siyasi ve dini pozisyonunu güçlendirmiştir (Guy, 1990). Tudorlar'ın, özellikle dinî reformlar ve dış ilişkilerdeki tutumları, İngiltere'nin uluslararası konumunu önemli ölçüde etkilemiştir.

İspanya'da ise Habsburg Hanedanlığı'nın bir başka önemli temsilcisi olan İspanyol Habsburgları, özellikle Kral I. Charles ve Kral V. Philip dönemlerinde büyük bir etki sağlamıştır. İspanyol Habsburgları, İspanya'nın denizaşırı kolonilerinde ve Avrupa'daki askeri çatışmalarda büyük bir güç ve etki sağlamışlardır (Kamen, 2005). İspanyol Habsburgları'nın dış politika stratejileri, hem Avrupalı rakiplerle ilişkilerde hem de sömürgelerdeki yönetimlerde belirleyici bir rol oynamıştır.

Bu kapsamda dini oluşumlar ve tarikatlar, devletlerin dış politika stratejilerini ve uluslararası ilişkilerdeki davranışlarını da etkilemiştir. Orta çağ Avrupa'sında, Katolik Kilisesi'nin etkisi, devletlerin iç ve dış politikalarını önemli ölçüde şekillendirmiştir. Papa'nın siyasi ve dini otoritesi, birçok Avrupa devletinin dış politikalarında önemli bir rol oynamış ve devletler arası ilişkilerde dini etkiler ön plana çıkmıştır (Brown, 1989).

Örneğin, Papalık, orta çağ Avrupa'sında devletlerin dış politika stratejilerinde büyük bir etkiye sahipti. Papa'nın onayı, birçok devletin uluslararası ilişkilerdeki hareketlerini yönlendirmiştir. Bu bağlamda, Papa'nın çıkarları ve dini görüşleri, devletlerin stratejik kararlarını etkileyebilir ve Avrupa'daki güç dengesini şekillendirebilirdi.

Ayrıca, İslam dünyasında da benzer etkiler gözlemlenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun dini lideri olan Şeyhülislam, hem iç hem de dış politikada etkili bir rol oynamıştır. Osmanlı Devleti'nin uluslararası ilişkilerinde dini öğelerin etkisi, hem Müslüman hem de

Hristiyan ülkelerle olan ilişkilerde belirgin bir rol oynamıştır (Kuran, 2010).

Bu bahiste hanedanlıklar, kraliyet aileleri ve dini oluşumlar, devletlerin dış politika stratejilerinde ve uluslararası ilişkilerde önemli bir rol oynamıştır. Bu tarihsel yapılar, devletlerin stratejik kararlarını, uluslararası ittifaklarını ve güç dinamiklerini şekillendirmiştir. Bu bağlamda, uluslararası ilişkiler literatüründe devletlerin içsel dinamiklerinin ve tarihsel kökenlerinin daha geniş bir perspektiften ele alınması gerekmektedir. Bu tür tarihsel ve kültürel etmenlerin incelenmesi, devletlerin uluslararası ilişkilerdeki davranışlarını ve stratejilerini daha kapsamlı bir şekilde anlamamıza yardımcı olabilir.

7. Derin Devlet ve İç Dinamiklerin Dış Politikaya Etkisi

Derin devlet, genellikle devletin resmi yapısının ötesinde faaliyet gösteren, çoğunlukla askeri ve istihbarat bürokrasilerinden oluşan bir yapıyı ifade eder. Bu kavram, devletin karar alma süreçlerinde gizli ve etkili bir rol oynayabilir ve genellikle devletin güvenlik ve stratejik çıkarlarını korumak amacıyla faaliyet gösterir (Heper, 2007). Derin devletin etkisi, demokratik süreçlerin zayıf olduğu veya otoriter rejimlerin hâkim olduğu ülkelerde belirgin olabilir, çünkü bu tür yapılar resmi hükümetlerin ve halkın gözünden uzak bir şekilde devlet politikalarını şekillendirir (Cohen, 2004).

Bu bağlamda, Hermann (2001b) derin devlet kavramını, devletlerin stratejik karar alma süreçlerinde gizli grupların ve eski elitlerin etkisini vurgulayan bir kavram olarak ele alır ve bu yapıların karar alma süreçlerinde ne denli etkili olabileceğini belirtir. Svolic (2012) ise, otoriter rejimlerde derin devletin nasıl daha etkin bir şekilde rol oynadığını ve bu yapıların, devletlerin iç ve dış politika stratejilerinde ne derece belirleyici olduğunu incelemiştir. Bu kaynaklar, derin devletin, özellikle demokratik olmayan rejimlerde nasıl etkin bir güç odağı oluşturduğunu ve devletlerin güvenlik ve stratejik çıkarlarının korunmasında nasıl kritik bir rol oynadığını açıkça ortaya koymaktadır.

Derin Devlet Olgusunun Uluslararası İlişkilere Etkisi: Derin devlet olgusu, devletlerin dış politika tercihleri ve stratejik hedefleri üzerinde belirgin bir rol oynayabilir. Derin devlet yapıları, genellikle ulusal güvenlik ve stratejik çıkarlar doğrultusunda hareket eder ve bu durum, resmi hükümet politikalarından bağımsız olarak gelişebilir (Cohen, 2004). Bu yapılar, özellikle kriz dönemlerinde veya uluslararası gerilimlerin arttığı durumlarda daha belirgin bir etki gösterebilir.

Örneğin, ABD'de, derin devlet olgusunun dış politika stratejilerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynadığı yaygın olarak iddia edilmektedir. Bu etki, özellikle Soğuk Savaş döneminde, askeri ve istihbarat kurumlarının hükümet politikalarını belirlemede etkili olmasıyla gözlemlenmiştir (Bamford, 2001). Ayrıca, derin devlet yapılarının etkisi, genellikle resmi hükümet politikalarından bağımsız olarak şekillenen stratejik kararlarla kendini gösterebilir.

Derin devletin etkisi, otoriter rejimlerde genellikle daha belirgin olabilir. Bu rejimlerde, karar alma süreçlerinde dar bir elit çevrenin etkisi, dış politika kararlarını daha riskli veya saldırgan hale getirebilir (Özbudun, 2000). Bu bakımdan bir memlekette derin devlet yapılarının varlığı, iç ve dış politikada önemli değişikliklere neden olabilir ve bu durum, özellikle askeri darbelere ve politik istikrarsızlıklara yol açabilir.

Derin Devlet ve Liderlik: Kimi ülkelerde derin devlet mekanizması, liderlerin karar alma süreçlerinde önemli bir rol oynayabilir. Bu kapsamda liderlerin kişisel özellikleri ve stratejik tercihleri, derin devletin etkisi altında şekillenebilir. Derin devlet yapıları, liderlerin dış politika tercihlerini destekleyebilir veya engelleyebilir, bu durum liderlerin dış politika stratejilerini etkileyebilir (Gürbüz, 2013).

Liderler, derin devlet yapılarının etkisi altında kalabilir ve bu durum, liderlerin iç ve dış politika kararlarında bağımsızlıklarını sınırlayabilir. Özellikle otoriter rejimlerde, liderler derin devletin gücünü dengelemek zorunda kalabilirler ve bu durum, dış politika stratejilerini etkileyebilir (Morris, 2011).

Örneğin, Vladimir Putin'in Rusya'daki otoriter yönetim tarzı, derin devletin etkisiyle şekillenmiştir ve bu durum, Rusya'nın dış politika stratejilerini belirlemede önemli bir rol oynamıştır (Mankoff, 2012).

İç Dinamikler ve Devlet Aklı: Derin devletin yanı sıra, iç dinamikler de devlet aklının şekillenmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Bu iç dinamikler, devletlerin dış politika kararlarını etkileyen ekonomik, sosyal ve kültürel faktörleri kapsar. Ekonomik krizler, toplumsal hareketler ve sosyal değişimler, devletlerin dış politika stratejilerini ve uluslararası ilişkilerdeki davranışlarını önemli ölçüde etkileyebilir (Walt, 1987). Örneğin, 2008 küresel ekonomik krizi, birçok ülkenin dış politika stratejilerini yeniden şekillendirmiş ve ekonomik faktörlerin uluslararası ilişkiler üzerindeki etkisini net bir şekilde gözler önüne sermiştir (Rodrik, 2011).

Bununla birlikte, bazı devletlerin dış politika stratejilerini etkileyen başka önemli unsurlar da bulunmaktadır. Özellikle, eskatolojik (kıyametle ilgili) ve ezoterik (sadece belirli bir gruba hitap eden gizli bilgi) düşünceler, belirli inanç gruplarının dış politika kararlarında belirleyici bir etki yaratabilir. Örneğin, İsrail'deki bazı dini gruplar ve Amerika Birleşik Devletleri'nde evangelist hareketler, Armagedon savaşı (kıyametin son savaşı) gibi eskatolojik inançları benimseyerek, Tanrı'yı savaşa zorlamak ve belirli bir dini kehanetin gerçekleşmesini sağlamak amacıyla dış politikada etkili olabilmektedir (Boyer, 1992; Weber, 2004). Bu tür inançlar, dış politika kararlarını derinlemesine etkileyerek uluslararası ilişkilerde beklenmedik sonuçlar doğurabilir. Sonuç olarak, iç dinamikler, devletlerin dış politika stratejilerini şekillendirmede çok boyutlu bir etkiye sahiptir. Ekonomik ve sosyal faktörlerin yanı sıra, dini ve ideolojik unsurların da bu süreçteki rolü göz önüne alındığında, devletlerin uluslararası ilişkilerdeki davranışlarını daha kapsamlı bir şekilde anlamak mümkün hale gelir.

8. Tartışma

Bu çalışma, liderlerin kişisel özelliklerinin ve rejim yapılarının devletlerin dış politika davranışlarını nasıl şekillendirdiğine dair

önemli bulgular sunmaktadır. Uluslararası ilişkiler teorileri genellikle devletleri rasyonel aktörler olarak ele alır ve iç dinamikleri, liderlerin kişisel özellikleri ile rejim yapılarının etkilerini göz ardı eder (Waltz, 1979). Ancak bu çalışma, liderlerin bireysel özelliklerinin ve rejim yapılarının dış politika üzerindeki etkilerini detaylı bir şekilde incelediği için, mevcut teorilerin eksikliklerini ortaya koymaktadır.

Liderlerin kişisel özellikleri ve psikolojik profilleri, dış politika kararlarında belirleyici bir rol oynamaktadır. Hermann (1980), liderlerin kişilik özelliklerinin dış politika tercihlerini nasıl etkilediğini araştırmış, liderlerin risk alma eğilimleri, ideolojik inançları ve psikolojik motivasyonlarının dış politika kararları üzerindeki etkilerini vurgulamıştır. Örneğin, Winston Churchill'in kararlılığı ve liderlik tarzı, Britanya'nın İkinci Dünya Savaşı'ndaki direnişini şekillendirmiştir (Roberts, 2003). Aynı şekilde, Adolf Hitler'in ideolojik ve saldırgan dış politikası, Avrupa'nın savaş ortamına sürüklenmesine neden olmuştur (Kershaw, 1998). Franklin D. Roosevelt'in pragmatizmi ve diplomatik becerileri ise Amerika Birleşik Devletleri'ni küresel bir lider konumuna getirmiştir (Burns, 1956). Ronald Reagan'ın yüksek riskli ve ideolojik dış politika stratejileri de kişisel ideolojisinin ve liderlik tarzının dış politika kararları üzerindeki etkisini göstermektedir (Gaddis, 2005).

Bu bulgular, liderlerin bireysel özelliklerinin ve psikolojik profillerinin devletlerin dış politika stratejilerini nasıl etkileyebileceğini açıkça göstermektedir. Liderlerin psikolojik profilleri, dış politika kararlarını sadece kişisel tercihlerle değil, aynı zamanda stratejik düşüncelerle de şekillendirir (Hermann, 2001a). Demokratik rejimlerde, liderlerin kamuoyunun ve demokratik denetim mekanizmalarının baskısı altında karar aldıkları görülür. Fearon (1994) bu dinamiklerin, dış politika stratejilerini nasıl şekillendirdiğini açıklar. Ancak, liderlerin kişisel profilleri ve iç politika dinamikleri, demokratik sistemlerde bile dış politika kararlarını etkileyebilir.

Benimsenen rejim tipleri de, dış politika yapımında önemli farklılıklara yol

açmaktadır. Demokratik rejimlerde, dış politika kararları genellikle daha şeffaf olup kamuoyunun ve demokratik kurumların denetimine tabidir (Russett, 1993). Demokratik liderler, seçim süreçleri ve medya gibi denetim mekanizmalarının etkisi altında kalırlar ve bu durum, dış politika kararlarını daha temkinli ve işbirlikçi bir şekilde almalarına neden olur (Owen, 1994). Ancak, bu bulgular demokratik rejimlerin bile iç dinamiklerin ve derin devletin etkilerini göz ardı edemeyeceğini göstermektedir. Örneğin, kamuoyunun baskısı, medyanın rolü ve iç politika dinamikleri, liderlerin dış politika kararlarını nasıl şekillendirdiğini etkileyebilir. Bu durum, demokratik sistemlerde bile iç dinamiklerin ve derin devlet etkisinin dış politika üzerinde önemli bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır.

Otoriter rejimlerde ise dış politika kararları genellikle dar bir elit çevre tarafından alınır. Otoriter liderler, kamuoyunun baskısından büyük ölçüde bağımsızdır ve bu durum, dış politika kararlarında daha özgürce ve riskli yaklaşımlar benimsemelerine yol açar (Svolik, 2012). Bu tür rejimlerde, dış politika kararları genellikle dar bir elit çevrenin ve liderin kişisel vizyonunun etkisi altında şekillenmektedir. Derin devlet ve iç dinamikler, bu tür rejimlerde devletlerin dış politika stratejilerini önemli ölçüde etkileyebilir. Cohen (2004) ve Rodrik (2011) gibi araştırmalar, iç dinamikler ve derin devlet etkilerinin, mevcut uluslararası ilişkiler teorilerinin daha kapsamlı bir şekilde ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Melez rejimlerde ise, demokratik ve otoriter unsurlar bir arada bulunur, bu da dış politika kararlarını karmaşık ve öngörülemez hale getirebilir (Levitsky ve Way, 2010). Bu rejimlerde, dış politika kararları hem demokratik süreçlerin hem de otoriter uygulamaların etkisi altında şekillenir, bu da daha karmaşık ve bazen tutarsız dış politika stratejilerine yol açar.

Sonuç

Bu çalışma, devletlerin dış politika davranışlarını anlamada liderlerin ve rejimlerin etkilerinin önemini vurgulamaktadır. Mevcut uluslararası ilişkiler teorileri, genellikle devletleri rasyonel

ve sistemik aktörler ve homojen tüzel kişilikler olarak ele alır ve dış politika kararlarını, bu aktörlerin çıkarlarını maksimize etmeye yönelik rasyonel hesaplamalarına dayandırır. Ancak, bu monolitik bakış açısı, devletlerin içsel dinamiklerini, liderlerin kişisel özelliklerini ve rejimlerin yapısal özelliklerini, yani ülkede hâkim olan politik diskuru ve yerleşik algıları, ayrıca bunlar arasındaki karşılıklı bağımlılık ve çatışmaları yeterince dikkate almaz. Bu kapsamda gerçekleştirilen bu çalışmanın bulguları, liderlerin kişisel özelliklerinin, psikolojik profillerinin ve tesis edilmiş rejimlerin, bir başka ifadeyle müesses yapıların mevcudiyetlerinin, dış politika tercih ve pratikleri üzerindeki etkilerinin daha kapsamlı bir şekilde ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Nitekim, bilhassa kurumsallaşmasını tamamlayamamış ülkelerde, o ülkeleri yöneten liderlerin bireysel ve temsil ettikleri rejimlerin kendine münhasır özellikleri, pek tabî olarak bu tür ülkelerin dış politika strateji ve tercihlerini birinci derecede etkileyen ve şekillendiren bir mahiyete sahiptir. Çünkü bu tür ülkelerde, liderlerin kişisel tutum ve tavırları kadar temsil ettikleri rejim tipleri de dış politika kararlarının şeffaflığı ve risk düzeyini önemli ölçüde etkilemektedir. Bu kapsamda, bilhassa karizmatik kişilik özelliklerine sahip liderler ve bu tür liderlerin sahip oldukları kişisel inanç, ideoloji, menfaat ve hırslar, kaçınılmaz olarak, kendilerinin daha az şeffaf ve hesapsız dış politika tercihlerine meyledebilmelerine sebebiyet verebilir. Diğer taraftan, karizmatik liderlikten ziyade, kurumsal devlet aygıtlarının muntazam işlediği ülkelerde ise yönetim ve idare üzerinde kamuoyunun etkisi daha fazla hissedilir ve bundan mütevellit, bu tür ülkelerde dış politika karar ve pratikleri, karizmatik liderler tarafından yönetilen ve kurumsallaşmalarını tamamlayamamış diğer ülkelere nispeten, hesap verebilirlik kıstasıyla daha şeffaf ve öngörülebilirdir.

Bu noktada ayrıca denilebilir ki, bilhassa kurumsallaşmasını tamamlayamamış ülkelerde temsil edilen karizmatik liderliğin yanında, mezkûr liderliğin bir izdüşümü olarak derin devlet ve bileşeni olan çeşitli iç dinamikler de, devletlerin dış politika

stratejilerini önemli ölçüde etkileyen faktörlerdendir ve bu hususiyetiyle bu yapıların rolü, devletlerin uluslararası ilişkilerdeki davranışlarını anlama ve kestirmede mutlaka dikkate alınması icap eden kritik bir öneme sahiptir. Nitekim bu noktada derin devlet olgusu, genellikle ülkenin realist dış politika mükellefiyetlerinden ziyade, muhafaza edilmesi gereken rejimin ve çıkarları gözetilmesi lüzum gösteren müntesiplerinin güvenlik ve stratejik menfaat ve kazanımlarını korumak amacıyla faaliyet gösterir ve bu tür yapıların iç ve dış politika üzerindeki etkileri, demokratik süreçlerin zayıf olduğu veya otoriter rejimlerin hâkim olduğu ülkelerde daha belirgindir. Bu nedenle liderlerin kişisel özellikleri ve temsil ettikleri rejimlerin yapısal özellikleri gibi dinamiklerin doğru bir biçimde anlaşılması ve kavranması, ilgili devletlerin dış politika stratejilerinin ve uluslararası ilişkilerdeki davranışlarının isabetli bir biçimde öngörülebilmesi ve kestirilebilmesi noktasında oldukça kıymetlidir. Bu nedenle, uluslararası ilişkilerde kilit birer aktör olarak devletlerin, monolitik ve müstakil bir dış politika enstrümanı olarak değil de, tüm bileşenleriyle beraber temsili bir faktörler kümesi olarak dikkate alınması ve böylece bir analize tabi tutulması çok daha yerinde olabilir.

Kaynakça

Bamford, J. (2001). *Body of secrets: Anatomy of the ultra-secret National Security Agency*. Toronto: Anchor Books.

Berkowitz, M. (2021). *The language of apocalypse: Cultural and historical perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press.

Boyer, P. S. (1992). *When time shall be no more: Prophecy belief in modern American culture*. Harvard: Harvard University Press.

Brown, H. (1989). *The rise and fall of the Catholic Church: A history*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bueno de Mesquita, B., Smith, A., Siverson, R. M., & Morrow, J. D. (2003). *The logic of political survival*. Cambridge, MA: MIT Press.

Burns, J. M. (1956). *Roosevelt: The soldier of freedom (1940-1945)*. New York, NY: Harcourt Brace Jovanovich.

Cohen, R. (2004). *The state and the deep state. In Deep state: A dark side of democracy* (pp. 1-18). New York, NY: Columbia University Press.

Collins, J. J. (2000). *The apocalyptic imagination: An introduction to Jewish apocalyptic literature*. Michigan: Eerdmans Publishing.

Daalder, I., & Lindsay, J. M. (2003). *America unbound: The Bush revolution in foreign policy*. Washington, District of Columbia: Brookings Institution Press.

Doyle, M. W. (1986). Liberalism and world politics. *American Political Science Review*, 80(4), 1151-1169. <https://doi.org/10.2307/1960861>

Dunne, T. (2008). *Inventing international society: A history of the English school*. London: Palgrave Macmillan.

Fearon, J. D. (1994). Domestic political audiences and the escalation of international conflict. *The American Political Science Review*, 88(3), 577-592. <https://doi.org/10.2307/2944795>

Friedman, L. (2016). *Apocalyptic narratives in modern cinema*. Milton: Routledge.

Gaddis, J. L. (2005). *The cold war: A new history*. New York, NY: Penguin Press.

Geddes, B. (1999). What do we know about democratization after twenty years? *Annual Review of Political Science*, 2(1), 115-144. <https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.2.1.115>

Gürbüz, A. (2013). Derin devlet ve güvenlik politikaları. *Uluslararası Güvenlik Çalışmaları*, 14(2), 65-82.

Guy, J. (1990). *Tudor England*. Walton Street, Oxford: Oxford University Press.

Heper, M. (2007). *Türk siyasi hayatında devlet ve toplum*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Hermann, M. G. (1980). Explaining foreign policy behavior using the personal

characteristics of political leaders. *International Studies Quarterly*, 24(1), 7-46. <https://doi.org/10.2307/2600126>

Hermann, M. G. (2001a). *Assessing leadership style: A trait analysis*. In S. J. L. P. Williams & S. F. G. Williams (Eds.), *Political leadership and institutions* (pp. 17-31). Chicago: University of Chicago Press.

Hermann, M. G. (2001b). How decision units shape foreign policy: A theoretical framework. *International Studies Review*, 3(2), 47-81. <https://doi.org/10.1111/1521-9488.00235>

Hudson, V. M. (2005). *Foreign policy analysis: Actor-specific theory and the ground of human nature*. In J. A. Vasquez (Ed.), *The state of the international relations theory* (pp. 59-78). London: Routledge.

Ikenberry, G. J. (2009). *Liberal leviathan: The origins, crisis, and transformation of the American world order*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

Johnson, P. (2018). *Cinematic visions of the apocalypse: From fear to fascination*. New York, NY: Palgrave Macmillan.

Kamen, H. (2005). *The Habsburg empire: A new history*. Hamburg: HarperCollins.

Kershaw, I. (1998). *Hitler: 1889-1936: Hubris*. New York, NY: W.W. Norton & Company.

Kuran, T. (2010). *The long divergence: How Islamic law held back the Middle East*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

Levitsky, S., & Way, L. A. (2010). *Competitive authoritarianism: Hybrid regimes after the Cold War*. Cambridge: Cambridge University Press.

Makovsky, D., & Ross, D. (2019). *Be strong and of good courage: How Israel's most important leaders shaped its destiny*. New York, NY: PublicAffairs Hachette Book Group

Mankoff, J. (2012). *Russian foreign policy: The return of great power politics*. Massachusetts: Rowman & Littlefield Publishers.

Morgenthau, H. J. (1948). *Politics among nations: The struggle for power and peace*. New York, NY: Alfred A. Knopf.

Morris, J. (2011). The authoritarian state: A historical perspective. *Political Science Review*, 19(3), 123-145.

Murphy, F. (2012). *The rhetoric of apocalypse: A study of narrative destruction*. Oakland, CA: University of California Press.

Owen, J. M. (1994). How liberalism produces democratic peace. *International Security*, 19(2), 87-125. <https://doi.org/10.2307/2539197>

Özbudun, E. (2000). Türkiye'de derin devletin rolü. *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 5(1), 35-50.

Putnam, R. D. (1988). Diplomacy and domestic politics: The logic of two-level games. *International Organization*, 42(3), 427-460.

<https://doi.org/10.1017/S0020818300027697>

Roberts, A. (2003). *Napoleon and Wellington: The long duel*. Belgrade: Phoenix Press.

Rodrik, D. (2011). *The globalization paradox: Democracy and the future of the world economy*. New York City, NY: W. W. Norton & Company.

Russett, B. M. (1993). *Grasping the democratic peace: Principles for a post-Cold War world*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

Shambaugh, D. (2016). *China's future*. Sausalito, California: Polipoint.

Sprout, H., & Sprout, M. (1957). The ecological perspective on human behavior. In A. L. George (Ed.), *International politics: A framework for analysis* (pp. 37-56). New York, NY: Holt, Rinehart, and Winston.

Svolik, M. W. (2012). *The politics of authoritarian rule*. Cambridge: Cambridge University Press.

Takeyh, R. (2009). *Guardians of the revolution: Iran and the world in the age of the Ayatollahs*. Oxford: Oxford University Press.

Walt, S. M. (1987). *The origins of alliances*. Ithaca, New York: Cornell University Press.

Waltz, K. (1979). *Theory of international politics*. New York, NY: McGraw-Hill.

Weber, M. (1947). *The theory of social and economic organization*. New York, NY: Free Press.

Weber, T. P. (2004). *On the road to Armageddon: How evangelicals became Israel's best friend*. Ada, Michigan: Baker Academic.

Weeks, J. L. (2012). Strongmen and straw men: Authoritarian regimes and the initiation of international conflict. *American Political Science Review*, 106(2), 326-347. <https://doi.org/10.1017/S0003055412000111>